

Andrzej Koziel

Wstępne sprawozdanie z prac nad projektem "Klasztor Cystersów w Lubiążu. Katalog dzieł sztuki"

Hereditas Monasteriorum 2, 527-528

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zespół XIII

Andrzej KOZIĘŁ
Instytut Historii Sztuki
Uniwersytet Wrocławski

Wstępne sprawozdanie z prac nad projektem *Klasztor Cystersów w Lubiążu. Katalog dzieł sztuki**

Ufundowane w 1175 r. cysterskie opactwo w Lubiążu przez wieki swego istnienia stanowiło jeden z najważniejszych zakonnych ośrodków kultury i sztuki na terenach Środkowej Europy. Na jego potrzeby pracowały całe rzesze artystów: od bezimiennych architektów, rzeźbiarzy, kamieniarzy i iluminatorów czasów średniowiecza aż po sławnych na całą Europę twórców czasów nowożytnych z Matthiasem Steinlem oraz Michaeliem Willmannem na czele. W rezultacie ich działalności w Lubiążu powstał unikatowy zespół budowli klasztornych z bogatym i niezwykle cennym rzeźbiarsko-malarskim wyposażeniem i wystrojem, dokumentujący dawną kulturę zakonną cystersów. Niestety, kasata lubiąskiego opactwa w 1810 r. sprawiła, że najcenniejsze elementy wyposażenia klasztoru oraz część wyposażenia kościoła klasztornego Wniebowzięcia NMP zostały wywiezione do Wrocławia i w późniejszych latach uległy rozproszeniu. Opuszczone przez zakonników budynki klasztorne zostały natomiast zaadaptowane na potrzeby szpitala psychiatrycznego oraz zarządu stadniny koni. Kolejną falę zniszczeń w zabytkowej strukturze lubiąskiego opactwa przyniosła II wojna światowa i pierwsze lata powojenne. W 1943 r., ze względu na zagrożenie nalotami bombowymi z powodu umieszczonego w budynkach klasztornych wojskowego ośrodka badawczo-wdrożeniowego, decyzją ówczesnego wojewódzkiego konserwatora zabytków, Günthera Grundmanna, z kościoła klasztornego zostały usunięte wszystkie obrazy Willmanna, stalle, wszystkie konfesjonały, osiem figur biskupów oraz średniowieczna pieta. Pozostałe elementy wyposażenia – pozbawione obrazów ołtarze, ambona, płyty nagrobne i epitafia – pozostały na miejscu, stając się z czasem przedmiotem postępującej dewastacji oraz grabieży. Najwięcej szkód w świątyni i klasztorze poczyniono w latach 1945–1947, kiedy to całe opactwo znajdowało się pod administracją Armii Czerwonej. W rezultacie zarówno kościół Wniebowzięcia NMP, jak i pomieszczenia klasztorne (z wyjątkiem Sali Książęcej) zostały pozbawione swego pierwotnego wyposażenia i w takim stanie znajdują się do dzisiaj.

W 2010 r. opublikowano wyniki projektu badawczego *Kościół klasztorny Wniebowzięcia NMP w Lubiążu. Katalog wystroju i wyposażenia*, zrealizowanego w latach 2007–2009 w Instytucie

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego¹. Obecny projekt jest pomyślany jako kontynuacja poprzedniego zadania. Jego celem jest stworzenie kompletnego katalogu wszystkich zachowanych dzieł sztuki (architektury, rzeźby, malarstwa i sztuk użytkowych), które przed 1810 r. znajdowały się w lubiąskim klasztorze. Opracowanie to obejmie wszystkie zachowane budynki architektoniczne, rzeźby kamienne i drewniane, obrazy olejne na płótnie i desce, sprzęty użytkowe, a także elementy wystroju wnętrza, jak kamienna rzeźba architektoniczna oraz sklepienne malowidła freskowe. Będzie to pierwszy kompletny katalog wszystkich zachowanych dzieł sztuki z lubiąskiego klasztoru.

Projekt jest realizowany przez zespół historyków sztuki w składzie: prof. dr hab. Jan Wrabec (emerytowany profesor Uniwersytetu Wrocławskiego), dr Artur Kolbiarz (Uniwersytet Szczeciński) oraz prof. Uniwersytetu Wrocławskiego, dr hab. Andrzej Kozieł (Uniwersytet Wrocławski, koordynator zespołu). Zgodnie z harmonogramem realizacji projektu prace badawcze rozpoczęły się w 2013 r. od kwerend terenowych w dawnym opactwie cystersów w Lubiążu oraz w kościołach i muzeach na terenie Polski, w których są lub mogą być przechowywane rozproszone dzieła sztuki z lubiąskiego klasztoru. Dotąd wykonane zostały częściowe kwerendy w dawnym klasztorze i Pałacu Opata w Lubiążu (malarstwo i rzeźba), w Muzeum Narodowym we Wrocławiu (malarstwo) oraz pełne kwerendy w kościołach znajdujących się w następujących miejscowościach, które przed 1810 r. należały do klasztoru cystersów w Lubiążu: Kwiatkowicach, Moczydlnicy Klasztornej, Sicinach, Smogorzowie Wielkim, Starej Górze i Tymowej. Rozpoczęto także przygotowywanie kompletnej dokumentacji fotograficznej dzieł sztuki znajdujących się w klasztorze. Profesjonalny fotograf Jerzy Buława przystąpił do wykonywania wysokiej jakości digitalnych fotografii zachowanego wystroju i wyposażenia Sali Książęcej z obrazami Christiana Philippa Bentuma, rzeźbami Franza Josepha Mangoldta oraz sztukateriami Albrechta Ignaza Provisorego.

Reasumując, aktualny stan realizacji projektu *Klasztor Cystersów w Lubiążu. Katalog dzieł sztuki* – mimo zaledwie początkowego etapu prac – można ocenić jako dobry, planowy i dobrze rokujący na terminowe wykonanie całości opracowania do 2016 r.

1 A. KOZIEŁ (red.), *Kościół klasztorny Wniebowzięcia NMP w Lubiążu. Historia, stan zachowania, koncepcja rewitalizacji* (Acta Universitatis Wratislaviensis, 3253, Historia Sztuki, 30), Wrocław 2010.